

WOLVEN IN BULGARIJE

Klarissa Nienhuys

Er leven al wolven in Bulgarije sinds de grijze oudheid. Vergeleken met elders in Europa was de situatie voor wolven in dit land een eeuw geleden nog erg gunstig. Hoewel er geen betrouwbare cijfers over aantallen zijn, moet er toen een veelvoud van het huidige aantal, dat wil zeggen enige duizenden wolven, zijn geweest (figuur 1). Bulgarije is drie keer zo groot als Nederland. Er wonen momenteel acht miljoen mensen; bos en bergen beslaan eenderde van het oppervlak. Honderd jaar geleden was er aanzienlijk meer bos en woonden er veel minder mensen.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog kwam er een communistisch regime in Bulgarije, dat de wilde dieren verdeelde in 'nuttig' of 'schadelijk'. Wolven waren 'schadelijk' en werden bijna uitgeroeid tijdens een anti-rabiëscampagne aan het eind van de jaren vijftig. In 1975 werd de wolf als bedreigde soort op de Rode Lijst gezet. Sindsdien heeft de wolvenpopulatie zich langzaam hersteld.

Onderzoek

Sinds 1997 wordt er in Bulgarije door een kleine groep toegewijde biologen en anderen, verenigd in de Balkani Wildlife Society, wolvenonderzoek gedaan. Zij

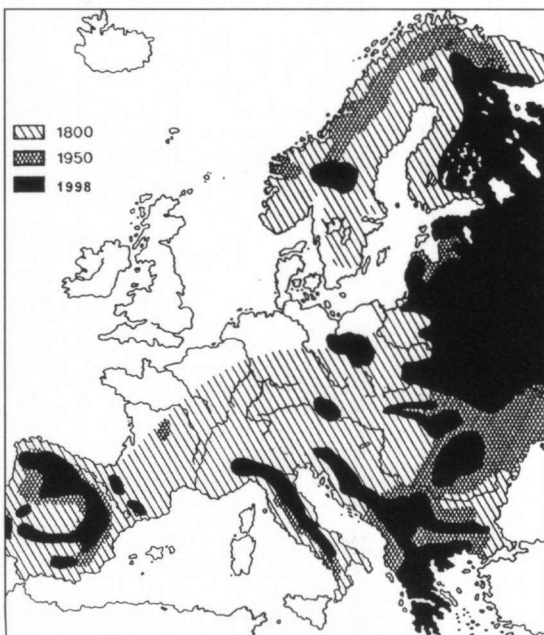
proberen inzicht te krijgen in de situatie van de wolf in Bulgarije en een basis te leggen voor dringend noodzakelijke ecologische, sociale en politieke veranderingen ten gunste van de wolven.

Het onderzoeksgebied Kraishite ligt pal ten westen van Sofia, in het grensgebied met Joegoslavië (figuur 2). Het beslaat 2300 km², ongeveer ter grootte van het gebied tussen Utrecht, Arnhem en Zwolle. Zelfs op het dieptepunt van de wolvenstand waren er nog wolven in dit gebied.

De onderzoekers zoeken en volgen wolvensporen, verzamelen en analyseren uitwerpselen, en verzamelen verder alle informatie over directe en indirecte waarnemingen van wolven, met name door jagers en herders.

Aantallen

Volgens officiële schattingen waren er aan het eind van de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig in Bulgarije nog 100 tot 150 wolven over (Project-beschrijving enz., 2001). Volgens de

Figuur 1 Inkrimping van het areaal van de wolf in Europa in de afgelopen 200 jaar. Naar Okarma (2000)

Wolf. Foto Dick Klees

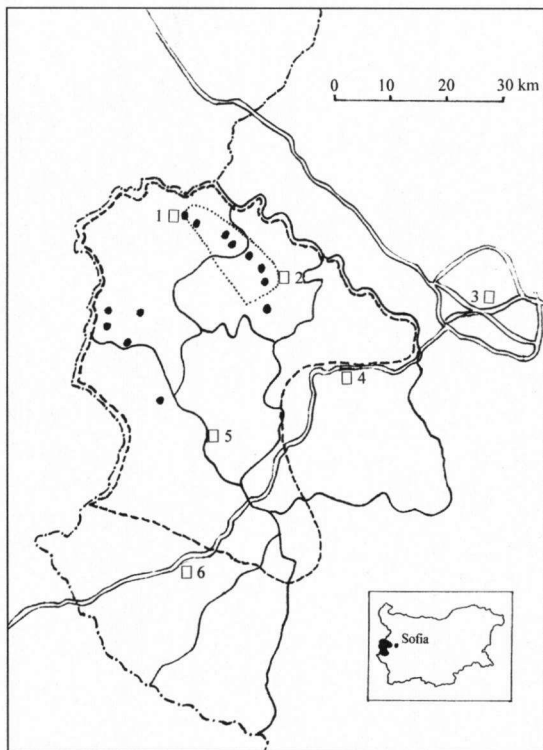
een wolvenroedel kan zich echter makkelijk over twee bosenheden uitstrekken. Zo ligt het territorium van het Ljubash-roedel zowel in de bosenheid Trun als in de eenheid Breznik.

Aangezien het roedel regelmatig het hele territorium doorkruist en de grenzen daarvan geregeld markeert, wordt het hele roedel in beide bosenheden geregistreerd. Ook wordt soms het spoor van twee wolven die een rondje lopen, als een spoor van vier wolven geboekstaafd. Een nadere analyse van de situatie in het Trungebied illustreert de overschatting van de wolven aantallen door de officiële instanties.

National Forest Administration waren er in 1996 ruim 1900 wolven en in de lente van 2001 zouden er 1700 wolven zijn geteld (Tsingarska et al., 2000; 2001). Volgens wolvenonderzoekster Tsingarska zijn deze aantallen veel te hoog. Ze denkt dat er in werkelijkheid in Bulgarije 800 tot 1000 wolven zijn. Een dergelijke overschatting door de autoriteiten is ook door de Poolse wolvenonderzoeker Smietana vastgesteld.

De bosbeheerders tellen wolven op een manier die dubbelstellingen in de hand werkt. Er wordt per bosenheid een schatting van het aantal wolven gemaakt. Daarna worden alle schattingen bij elkaar opgeteld. Het territorium van

Figuur 2 Het gebied waarin het Bulgaarse wolvenonderzoek wordt verricht, ten westen van Sofia. Het gebied van het Ljubash wolvenroedel overlapt de noordelijke bosbeheereenheden van Thun en Breznik. De laatste jaren neemt het aantal aanvallen op schaapskudden toe. Naar Tsingarska et al. (1999, 2000)

- — — — landsgrens tussen Bulgarije en Joegoslavië
- — — — begrenzing van eenheden bosbeheer
- Kraisthe, gebied van wolfonderzoek door Tsingarska et al.
- territorium van Ljubash roedel
- doorgaande autowegen
- steden: 1. Trun; 2. Breznik; 3. Sofia; 4. Pernik; 5. Zemen; 6. Kjustendil
- aanvallen van wolven in 2000/2001

Trungebied

Volgens de Forest Administration waren er in het Trungebied in de lente van 1999 twintig wolven. Dat jaar werden hier 14 exemplaren gedood. Desalniettemin bedroeg het aantal wolven in de lente van 2000 volgens de officiële telling maar liefst veertig.

Dit aantal is om diverse redenen onmogelijk. Zelfs als de in 1999 overgebleven zes wolven zich als drie paren zeer succesvol voortgeplant hadden, zouden er begin 2000 nog geen veertig wolven zijn geweest. In een normaal roedel plant bovendien maar één paar wolven, het dominante alfapaar, zich voort. En er is ook onvoldoende voedsel voor zoveel wolven.

De oppervlakte van het Trunbosgebied in Bulgarije is 337 km² en de wildstand is er beroerd aan toe. Afgaande op de mededelingen van de onderzoekers kan de biomassa-index in dit gebied niet hoger dan 1 hert/km² zijn. De wolven eten veel huisdieren. Er kan in dit

gebied structureel hoogstens voedselruimte voor 10 wolven zijn.

Ook de gegevens van de wolvenonderzoekers wijzen op een dergelijke dichtheid. Ze hebben voor het Ljubash-roedel van twee volwassen en twee tot drie jongere dieren een territorium van ongeveer 145 km² vastgesteld: dat wil zeggen een wolfdichtheid van 1: 36 km² of 2,75 per 100 km². De officiële telling van het aantal wolven in het Trungebied komt echter overeen met 11,9 wolven per 100 km².

Verder vond Tsingarska in de winter van 1999/2000 zeer zelden wolvensporen in dit gebied en ook de aanvallen op de schaapskudden in het Trungebied wijzen niet op grote groepen wolven. Volgens de inventarisatie van de onderzoekers vielen wolven in de loop van 2000 hier acht keer kudden aan, en doodden daarbij in totaal 21 geiten of schapen. Bij een paar andere gelegenheden doodden ze drie honden, een varken en een ezel (Tsingarska et al., 2001). Zelfs als de wolven alle dieren die ze doodden zouden hebben kunnen ope-

Hond bewaakt schaapskudde. Foto Jos Haas

Wolf bekijkt zijn omgeving. Foto Rollin Verlinde

ten, leverde dit voor veertig wolven gemiddeld iets meer dan een half schaap per jaar op ter aanvulling van het dieet: dat is veel te weinig.

Vervolg

Wat de precieze aantallen ook mogen zijn, het herstel van de wolvenstand is op zichzelf al verbazingwekkend, en een illustratie voor het vermogen tot overleven van deze diersoort, want de wolf wordt nog steeds ernstig vervolgd in Bulgarije.

Bulgarije heeft in 1992 de Conventie van Bern getekend, dus zouden de wolf en zijn habitat beschermd moeten worden. Dat is echter geenszins het geval. Buiten de beschermde natuurparken staat het iedereen vrij om een wolf te schieten. Er is geen jachtseizoen, en hollen mogen worden leeggehaald. De Unie van Jagers en Vissers organiseert jaarlijks nationale campagnes om het aantal wolven te verminderen. Een dode wolf levert een premie op van 25 leva (gelijk aan 25 DM) en wat brandhout (Tsingarska et al., 2000; Haas, 2001). Dat is een riant bedrag in een land waar het gemiddelde maandsalaris op het ogenblik 150-200 leva bedraagt.

De staatscommissie, verantwoordelijk voor bos- en natuurbeleid, streeft ernaar het aantal wolven op een zodanig niveau te handhaven dat ze geen schade toebrengen aan vee of wilde hoefdieren: een totaal van 150 tot 200 wolven in heel Bulgarije zou het optimum zijn (Projectbeschrijving, 2001).

Overbejaging

In het onderzoeksgebied van de wolvenonderzoekers wordt veel gejaagd. Sinds de politieke veranderingen van 1991 wordt er bovendien zeer veel gestroopt. Edelherten komen er al heel lang niet meer voor. In oktober 2001 was de reeënstand zozeer achteruit gegaan dat de burgemeesters van de dorpen in het gebied de jacht op reeën verboden (in het jachtseizoen!). De onderzoekers schatten het aantal reeën op "misschien 0,3 per km²". Het is geen wonder dat de wolven dan maar huisdieren proberen te eten.

Ook de analyse van de uitwerpselen in het Trun- en Breznikgebied wijst erop dat de wolven daar maar weinig wild op het menu hebben. Van de 16 wolven-drollen, gevonden tussen juni 1999 en

juni 2000, bevatten er maar vier uitsluitend haren van wild, waarvan tweemaal jong wild zwijn en eenmaal ree. De andere 12 uitwerpselen waren het resultaat van de consumptie van een van de vele loslopende honden (5), schaap, geit of varken (7). In een enkel geval bevatten de uitwerpselen verder nog resten van knaagdieren, een haas, een vogel, insecten of gras. Vanwege de geringe omvang van de prooien vinden de onderzoekers nooit restanten van wilde prooien, gedood door wolven. Alles wordt met huid en haar opgegeten.

Onbeschermde kudde

Kort na de Tweede Wereldoorlog waren er nog grote kudde schapen in Bulgarije. Deze werden meestal bewaakt door Karakachan-herdershonden. Dit zijn enorm grote honden, die eeuwenlang speciaal voor dit werk gefokt zijn. Met zo'n hond in de buurt is het voor een wolf vrijwel onmogelijk om een schaap te pakken te krijgen.

Bij de de-privatisering in 1947 werd van de ene dag op de andere al het vee in beslag genomen en naar staatsboerderijen gebracht. Privépersonen mochten zelf nog maar een paar dieren houden. De de-collectivisering in 1991 heeft daarin nauwelijks verandering gebracht. Bewoners in de kleine dorpen houden ook nu gewoonlijk maar 3-5 schapen of geiten voor eigen gebruik. Meer vee

betekent overproductie van melk of melkproducten, waar geen afzetorganisatie voor is.

De dorpsbewoners brengen elke ochtend hun dieren bij elkaar en vormen zo één of meer kudde, die in de heuvels rond het dorp grazen. De salariskosten voor een gemeenschappelijke herder kan men niet meer opbrengen. De eigenaren van de schapen of geiten gaan daarom per toerbeurt met de kudde mee.

Als wolven nu een aanval op een kudde doen en een paar schapen doden, is dat een financiële ramp voor de eigenaar: op een totaal van vijf komt het verlies van een of twee dieren hard aan. Een volwassen schaap is ongeveer 100 leva waard. Zulke verliezen legitimeren dan weer de jacht op wolven.

Het gebruik van de traditionele herdershonden is tijdens het communisme met zijn staatsboerderijen in onbruik geraakt. Daarom is het Bulgaarse wolvenproject gekoppeld aan een fokprogramma voor de herintroductie van de Karakachan-hond. Bij grote kudde nabij natuurgebieden gaat de herintroductie goed, waardoor een volledige bescherming van de kudde wordt bereikt. De armoede en de sociale verhoudingen in de kleine dorpen maken echter, dat vaak niemand het aandurft om de eigenaar van een hond voor de collectieve kudde te worden. De hond moet namelijk eten en dat kost geld. En de hond moet elke dag met een ander mee, ook met iemand die hem verkeerd behandelt.

Hondenfokker met twee Karakachanhonden.

Foto Jos Haas

Averechts

De resultaten van het wolvenonderzoek suggereren dat de lokale wolvenjacht een averechts effect heeft. De onderzoekers interviewen regelmatig bewoners van 41 dorpen in hun werkgebied. Volgens hun zegslieden is de frequentie van de aanvallen in de winter en het vroege voorjaar toegenomen. In de loop van 1999 en 2000 vielen wolven ook al aan het begin van de zomer kudde aan. Dit is erg ongebruikelijk: normaliter beginnen wolven niet voor juli, omdat ze voor die tijd hun pups niet in gevaar willen brengen (Tsingarska et al., 1999). Volgens de herders worden de aanvallen gewaagder en vallen de wolven ook steeds vaker overdag aan (Tsingarska et al., 2001).

De onderzoekers hebben een aantal hypothesen om deze verschijnselen te verklaren. Hybridisatie tussen huishon-

Foto Rollin Verlinde

den en wolven zou een verklaring kunnen zijn: bastaarden zijn vaak minder schuw dan echte wolven. De afname van de wildstand maakt het ook waarschijnlijk dat de wolven hun aandacht meer op huisdieren richten.

De driestere aanvallen doen de onderzoekers echter vermoeden, dat de jacht de roedels ontwricht heeft. Er zijn vooral jonge wolven overgebleven die te slecht georganiseerd zijn om als roedel op wild te jagen. Ze doen daarom vaker individueel een poging om een hond, schaap of geit te pakken. De onderzoekers hopen binnenkort wolven met halsbanden en een zender uit te rusten en daarmee meer inzicht in deze problematiek te krijgen.

Educatie

Voordat Bulgarije zich bij de Europese Gemeenschap kan aansluiten, zal er in het natuurbeleid van het land nog veel veranderd moeten worden. Er is nog een lange weg te gaan voordat de wildstand hersteld is, de kudde beschermd worden en de wolven met rust gelaten kunnen worden. Een belangrijke stap in dit proces is informatie en educatie, waarin de mythen over wolven worden weerlegd. Ook in Bulgarije denken de meeste mensen dat wolven grote, levensgevaarlijke dieren zijn, die alle herten en reeën opeten en tegelijkertijd bij voorkeur schapen aanvallen.

Literatuur

- Haas, J., 2001. In Bulgarije is de wolf nog altijd vogelvrij. *Hondenmanieren* 5(8-9): 44-46.
- Nienhuys, K., 2000. Op het wolvenspoor. *Vrijwilligers sjouwen door de sneeuw*. *Zoogdier* 11(4): 7-13.
- Okarma, H., 2000. De Wolf. Europese wildernis, deel 1. Uitgeverij de Kei, Amersfoort: 18.
- Projectbeschrijving Ecovolunteer Program, 2001. Wolves in Bulgaria, Research and Conservation. Dit document is te downloaden via www.ecovolunteer.nl.
- Smietana, W., 2000. Bieszczadzka Populacja Wilka. [The wolf population in the Bieszczady Mountains]. Monografie Bieszczadzkie vol. 9, Bieszczadzki Park Narodowy, Ustrzyki Dolne: 127-146. (In het Pools, met een samenvatting in het Engels.)
- Tsingarska-Sedefcheva, E. et al., 1999. Wolf analysis and education about large carnivores. Progress report. Wolf Study and Conservation Program (WSCP), Balkani Wildlife Society, Sofia, and Bulgarian Biodiversity Conservation Society, Pernik, Bulgaria, November 1999.
- Tsingarska-Sedefcheva, E. et al., 2000. WSCP Annual Report. Sofia/Pernik, Bulgaria, June 2000.
- Tsingarska-Sedefcheva, E. et al., 2001. WSCP Annual Report 2000/01. Sofia/Pernik, Bulgaria, July 2001.

Klarissa Nienhuys,
VanSpeijkstraat 16, 9726 BL
Groningen